Sprawozdanie z konferencji „Neuropsychiatria i Neuropsychologia. Update 2016”, Poznań, 25–26 listopada 2016 r.

Report of conference “Neuropsychiatry and Neuropsychology. Update 2016”, Poznań, 25-26 November 2016

Dorota Łojko

Klinika Psychiatrii Dorosłych, Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu

Neuropsychiatria i Neuropsychologia 2016; 11, 4: 160–163

Adres do korespondencji:

dr n. med. Dorota Łojko
Klinika Psychiatrii Dorosłych
Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego
ul. Szpitalna 27/33, 60-572 Poznań
e-mail: lojko@ump.edu.pl

Dziesięć lat temu podczas konferencji „Postępy Neuropsychiatrii i Neuropsychologii” zadebiutowało czasopismo „Neuropsychiatria i Neuropsychologia”. Jak pisał wtedy redaktor naczelny prof. Janusz Rybakowski powstaniu tego wydawnictwa przyświecała idea integracji takich dyscyplin, jak psychiatria, psychologia, neurologia, na bazie współczesnej wiedzy z zakresu *neuroscience*. Ta problematyka obejmuje m.in. najnowsze osiągnięcia w dziedzinie neuroobrazowania mózgu, genetyki molekularnej oraz mózgowych procesów poznawczych i emocjonalnych w stanie zdrowia oraz w chorobach psychicznych i neurologicznych, jak również neurobiologiczne mechanizmy leczenia farmakologicznego, interwencji zabiegowych oraz psychoterapii. Mamy nadzieję, że podczas dekady pracy wielu osób zaangażowanych w wydawanie „Neuropsychiatrii i Neuropsychologii” oraz w organizację corocznych konferencji opatrzonych hasłem „Update” idea ta była realizowana, ku zadowoleniu czytelników czasopisma i uczestników konferencji.

25–26 listopada 2016 r. odbyła się kolejna konferencja „Neuropsychiatria i Neuropsychologia. Update”, która została zorganizowana przez Klinikę Psychiatrii Dorosłych Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu, Sekcję Psychofarmakologii Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego oraz wydawcę pisma „Neuropsychiatria i Neuropsychologia” – wydawnictwo *Termedia*. Zaproszenia do wygłoszenia wykładów przyjęli wybitni naukowcy z Polski i ze świata. Wykłady podzielono na 4 sesje: neuropsychiatryczną, neuropsychologiczną, psychiatryczną i neurologiczną.

Wykład inauguracyjny pt. „Genetics and pharmacogenetics of mood disorders. Update

2016” wygłosił prof. Alessandro Serretti z Instytutu Psychiatrii Uniwersytetu w Bolonii. Od wielu lat zajmuje się on genetyką leczenia psychofarmakologicznego, jest autorem i współautorem wielu prac z tej dziedziny. Profesor Serretti jest także (wspólnie z prof. Januszem Rybakowskim) redaktorem wydanej w tym roku książki pt. „Genetic influences on response to drug treatment for major psychiatric disorders” („Wpływ czynników genetycznych na efekt farmakoterapii zaburzeń psychicznych”), która przybliży czytelnikowi najważniejsze odkrycia ostatnich lat w dziedzinie farmakogenetyki i farmakogenomiki – trzech najważniejszych kategorii leków stosowanych w psychiatrii: leków przeciwpsychotycznych, antydepresyjnych i normotymicznych, u chorych z rozpoznaniem schizofrenii, depresji oraz zaburzeń afektywnych dwubiegunowych.

W swoim wykładzie omówił najważniejsze, w jego opinii, wnioski płynące z badań psychofarmakogenetycznych prowadzonych od lat 90. minionego wieku. Zaliczył do nich: wskazanie, że tego typu badania, by były konkluzywne, muszą być prowadzone na dużych grupach, i że w uzyskanych wynikach stwierdzono obecnie istotne powiązanie z plastycznością mózgu i procesami zapalnymi. Wskazał również na możliwość praktycznego zastosowania analizy klinicznych oraz społeczno-demograficznych czynników odpowiedzi na leczenie farmakologiczne. Profesor Serretti omówił również potencjalne farmakogenetyczne biomarkery w zaburzeniach nastroju (geny receptora serotoninowego 2A, gen *BDNF* i inne), wyniki badań GWAS (*genome-wide association study*) oraz omówił problemy współczesnej psychofarmakogenetyki i propozy-

cje ich rozwiązania. Podkreślił, że choć analiza czynników klinicznych depresji nie jest może dziś wystarczająca, by przewidzieć skuteczność leczenia przeciwdepresyjnego, a wykorzystanie wyników prac psychofarmakogenetyków może w przyszłości znacznie poprawić trafność takich przewidywań, to nie zastąpi to jednak bezpośredniej oceny na podstawie badania pacjenta.

Profesor Małgorzata Kossut w swoim wykładzie zatytułowanym „Powstawanie śladów pamięciowych: niezwykła rola interneuronów hamujących” przedstawiła niezmiernie interesujące wyniki badań prowadzonych w Instytucie Nenckiego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i również podkreślała znaczenie plastyczności mózgu – aktywność hamująca oznacza zmniejszenie plastyczności mózgu. Omówiła również potencjalne znaczenie nieprawidłowego hamowania w procesach chorobowych mózgu, np. w schizofrenii, oraz dalsze kierunki badań w tym zakresie.

Tradycją konferencji stała się obecność w gronie wykładowców niezwyklego mówcy, prof. Jerzego Vetulaniego z Instytutu Farmakologii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Profesor Vetulani, członek komitetu redakcyjnego czasopisma „Neuropsychiatria i Neuropsychologia”, jest prawdopodobnie najwybitniejszym polskim psychofarmakologiem. Jest autorem wielu książek, w których w sposób fascynujący pisze o działaniu mózgu oraz wpływie różnych substancji (w tym narkotycznych) na pracę mózgu. Dwa lata temu profesor mówił o działaniu pochodnych kanabinoli na mózg, w ubiegłym roku poruszył temat płci mózgu. W tym roku prof. Vetulani podzielił się swoimi refleksjami w wykładzie zatytułowanym „Mózg człowieka w kontekście ewolucji”. Wykład wywołał poruszenie wśród słuchaczy, a profesor ze swadą opowiadał o trzech miliardach historii życia naszej planety. Przeprowadził słuchaczy przez historię ewolucji mózgu jako całości oraz niektórych jej elementów. Przedstawił również ciekawe teorie dotyczące adaptacyjnej roli chorób psychicznych i ich istotnego wpływu na rozwój cywilizacji człowieka.

Po przerwie wykład zatytułowany „Neurokinin system: a role in the pathogenesis and treatment of depression” wygłosiła dr Nadia Rupniak z Filadelfii. Ta wybitna badaczka i szefowa działu badań CoLucid Pharmaceuticals opowiedziała o wyboistej drodze od teorii dotyczącej działania substancji przeciwdepresyjnej do rejestracji leku, na przykładzie prowadzonych przez ponad 20 lat badań nad substancją P. Osobistym akcentem była opowieść o jej polskich korzeniach,

a jako motto wystąpienia dr Rupniak wybrała wypowiedź swego dziadka, majora Wojska Polskiego, odznaczonego orderem *Virtuti Militari* za udział w obronie Polski we wrześniu 1939 r.: *Although we may fail to achieve our objectives, others may yet succeed*. Po wykładzie wywiązała się dyskusja, w której ciekawy komentarz wygłosił prof. Vetulani. Zwrócił uwagę, że efekt placebo może w decydujący sposób wpłynąć na ocenę wyników badania w zależności od tego, jak zostanie ono zaprojektowane, i zgodził się, że (zwłaszcza w nauce) nie należy rezygnować z podejmowania prób tam, gdzie innym się nie udało osiągnąć sukcesu.

Kolejny wykładowca w sesji neuropsychiatrycznej, prof. Janusz Rybakowski, przedstawił wykład „Dwieście lat historii litu”. Swą opowieść zaczął od początku, czyli od wielkiego wybuchu (tzw. *big bang*), ponieważ właśnie lit był jednym z pierwszych pierwiastków, które wtedy pojawiły się na świecie. Profesor Rybakowski wywiódł historię zastosowania litu w medycynie nie tylko 200 lat wstecz, lecz wskazał, że już w starożytności niektórzy medycy zalecali osobom „nerwowym” picie wód alkalicznych, o których dziś wiemy, że zawierały dużo jonów litu. Lekarze ery nowożytnej proponowali zastosowanie litu w leczeniu dny moczanowej, ponieważ zaobserwowali, że węglan litu rozpuszcza kamienie moczowe (XIX w. n.e.). W tym samym czasie powstała koncepcja „dny mózgu”, która przypisywała występowanie stanów depresyjnych nadmiarowi moczanów. Kolejny krok był oczywisty: propozycja zastosowania litu w leczeniu depresji (dr Carl George Lange). W połowie XX w. John Frederick Cade opublikował wyniki leczenia solami litu pacjentów z manią, co uznawane jest za początek współczesnej psychofarmakologii klinicznej. W dalszej części wykładu prof. Rybakowski omówił współczesne zastosowanie soli litu w leczeniu choroby dwubiegunowej, unikalne działanie zmniejszające liczbę samobójstw, wpływ na układ immunologiczny, a przede wszystkim działanie neuroprotektoryjne.

Pierwszy dzień konferencji zakończyła swoim wystąpieniem prof. Dominika Dudek, kierownik Zakładu Zaburzeń Afektywnych Katedry Psychiatrii CMUJ w Krakowie. W tym roku wykład pod tytułem „Dymorfizm płciowy zaburzeń psychicznych” był kontynuacją i rozwinięciem jej ubiegłorocznego wystąpienia na temat różnic w depresji mężczyzn i kobiet. Jak zawsze prof. Dudek ciekawie opowiedziała o wynikach ostatnich badań dotyczących niezaprzeczalnych różnic biologicznych (budowa

mózgu, osie hormonalne) oraz społeczno-kulturowych (stereotypy, wychowanie, role społeczne) między płciami i ich istotnym wpływie na epidemiologię, przebieg, rokowanie i leczenie zaburzeń psychicznych. Profesor Dudek omówiła te różnice w depresji, zaburzeniach lękowych, uzależnieniu od alkoholu, schizofrenii i chorobie dwubiegunowej.

Drugi dzień konferencji podzielony został na część psychiatryczną i neurologiczną. Pierwszy wykład w sesji *Psychiatria* pt. „Zapalna teoria depresji. 2016 update” wygłosił konsultant krajowy w dziedzinie psychiatrii, kierownik Kliniki Psychiatrii Dorosłych Uniwersytetu Medycznego w Łodzi dr hab. n. med. Piotr Galecki. W związku sposób przedstawił podstawy tej teorii, rys historyczny i obecne kierunki badań. Wydaje się, że zapalna hipoteza zaburzeń psychicznych, w tym depresji, jest szczególnie interesująca ze względu na ewentualne możliwości terapeutyczne (o co pytali słuchacze zaraz po wykładzie). W trakcie prezentacji wykładowca przybliżył słuchaczom konstrukt zwany *sickness behavior*, czyli zespół objawów występujący w różnorodnych chorobach zapalnych. Do tych objawów zalicza się: poczucie osłabienia, pogorszenie koncentracji uwagi, utratę zainteresowania otoczeniem, osłabienie funkcji poznawczych, hiperalgezę, podwyższoną temperaturę ciała, apatię, anhedonię, utratę apetytu, senność, brak aktywności socjalnej i seksualnej. W tym kontekście mówca wskazał na znaczenie tryptofanu w szlaku katabolizmu i przypuszczalną rolę tego zjawiska w rozwoju takich chorób, jak schizofrenia, depresja, otępienie.

Pod patronatem firmy Janssen prof. Marek Jarema z Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie przedstawił wykład „Leki o przedłużonym działaniu w schizofrenii. Update 2016”. Od wielu lat istnieją różne leki podawane w formie iniekcji o przedłużonym działaniu (*long lasting injection* – LAI), które są stosowane w leczeniu schizofrenii. Dotyczy to zwłaszcza – wg prof. Jaremy – chorych, u których przewidywany jest długi okres leczenia i konieczna jest poprawa współpracy z chorym w trakcie terapii. Leki te różnią się pod względem tolerancji: zmiany masy ciała, objawów metabolicznych, objawów pozapiramidowych, wpływu na stężenia prolaktyny itp. W przedstawianych przez prof. Jareme wynikach badań wykazano zmniejszenie ryzyka hospitalizacji chorych leczonych LAI w porównaniu z leczeniem doustnym.

Wielu słuchaczy zainteresował ostatni wykład sobotniej sesji psychiatrycznej: „Terapeutyczny aspekt ćwiczeń fizycznych w schizofrenii i chorobach afektywnych”, wygłoszony przez prof. Filipa

Rybakowskiego, który jest krajowym konsultantem w dziedzinie psychiatrii dzieci i młodzieży oraz kierownikiem Kliniki Psychiatrii Dorosłych w Poznaniu. Wykład był kontynuacją podjętego na poprzedniej konferencji „Neuropsychiatria i Neuropsychologia” tematu wpływu aktywności fizycznej na mózg człowieka. W dotychczasowych badaniach udowodniono, że aktywność fizyczna jest najsilniejszym, najlepiej potwierdzonym, prawdopodobnie najbezpieczniejszym sposobem pobudzania plastyczności (np. neurogenezy) mózgu zaburzonej wg różnych modeli zaburzeń psychicznych. Profesor Rybakowski mówił, że aktywność fizyczna zmniejsza działania neurotoksyczne wielu związków endogennych, przynosi istotną poprawę objawową w depresji, a w schizofrenii obserwowano redukcję objawów ubytkowych i dysfunkcji poznawczych. Wydaje się więc oczywiste podsumowanie – aktywność fizyczna powinna zostać włączona do rutynowego postępowania terapeutycznego w zaburzeniach psychicznych.

Druga sobotnia sesja składała się z trzech wykładów. Pierwszy wygłosiła prof. Anna Grabowska z Instytutu Nenckiego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, stała gość konferencji, a jego tematem było „Neuronalne podłoże inteligencji z perspektywy badań obrazowania mózgu”. W części wykład był rozwinięciem wystąpienia prof. Jerzego Vetulaniego, który poprzedniego dnia, mówiąc o ewolucji mózgu, relacjonował niektóre wyniki badań dotyczące zależności między wielkością mózgu a jego sprawnością. Profesor Grabowska omówiła pojęcia różnych typów badanej inteligencji oraz sposoby badań inteligencji oraz przedstawiła wyniki badań z wykorzystaniem neuroobrazowania, w których zastosowano nowoczesną technikę obliczeniową „mapowania objawów uszkodzenia mózgu opartą na wokselałach” (*voxel-based lesion-symptom mapping* – VLSM), umożliwiającą zbadanie, które uszkodzenia mózgu w największym stopniu wpływają zakłócająco na wykonanie testu inteligencji. Badania wykazały, że nie ma jednego miejsca w mózgu „odpowiedzialnego” za poziom inteligencji, lecz że zależy ona od rozległych obszarów zlokalizowanych w różnych częściach mózgu, głównie czołowych i ciemieniowych, oraz od połączeń pomiędzy nimi. Indywidualne zróżnicowanie poziomu inteligencji wiąże się z lokalnymi zmianami struktury mózgu dotyczącymi objętości substancji szarej i białej oraz grubości kory mózgowej. Zmiany te mogą być różne dla różnych typów inteligencji.

Drugi wykład zaprezentowany został przez prof. Tomasza Wolańczyka z Kliniki Psychia-

trii Wieków Rozwojowego Uniwersytetu Warszawskiego. Swoje wystąpienie prof. Wolańczyk zatytułował w intrygujący sposób „Choroba Tourette’a 2016. Update?” i przypomniał kryteria diagnostyczne oraz narzędzia pomocne w diagnozowaniu choroby tikowej, a następnie omówił wyniki ostatnich badań genetyczno-molekularnych. W ostatniej części wykładu profesor zapoznał słuchaczy z zaproponowanymi w 2016 r. strategiami terapeutycznymi (na podstawie metaanalizy ponad 70 badań) oraz przedstawił polskojęzyczną literaturę na temat tików dla lekarzy i ich pacjentów.

Ostatni wykład sesji *Neurologia* zatytułowany „Udar krwotoczny mózgu. Update 2016. Przyczyny, rozpoznawanie, leczenie – wybrane zagadnienia” wygłosiła w zastępstwie nieobecnej w tym roku prof. Anny Członkowskiej dr hab. Małgorzata Wiszniewska, kierująca Oddziałem Neurologii Szpitala Specjalistycznego im. Stanisława Staszica w Pile. Wśród przyczyn pierwotnych krwotoków mózgowych oprócz nadciśnienia tętniczego i koagulopatii przedstawiona została mózgowa angiopatia amyloidowa oraz działanie substancji sympatykomimetycznych, wśród nich znalazły się kokaina i metamfetamina. Omówiono przypadki krwawień śródmózgowych u kobiet ciężarnych z rzucawką – diagnostykę, leczenie i rokowanie. W kolejnej części wykładu zaprezentowano zasady szybkiej diagnostyki krwawień śródczaszkowych, następnie leczenie neurochirurgiczne oraz nowoczesne leczenie farmakologiczne. W dyskusji prof. Jan Jaracz z Poznania zwrócił uwagę na występowanie objawów psychopatologicznych u trakcie ostrego udaru, co może być powodem mylnego kierowania takich chorych do szpitala psychiatrycznego.

Słowo zamykające konferencję wygłosił jej pomysłodawca i organizator, *spiritus movens*, redaktor naczelny „Neuropsychiatrii i Neuropsychologii” prof. Janusz Rybakowski, bez którego zaangażowania nie sposób sobie wyobrazić tego spotkania. Profesor gorąco podziękował jak zawsze wspierałym wykładowcom, aktywnie uczestniczącej w dyskusjach publiczności oraz w imieniu organizatorów zaprosił na kolejną konferencję – Update 2017, która odbędzie się w dniach 30 listopada – 1 grudnia 2017 r.